

УДК 349.2:331.2(477)

ВІДНОСИНИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Яворська Л.Б., аспірант
кафедри трудового, аграрного та екологічного права
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджується професійне навчання як об'єкт правового регулювання. З'ясовано суть цього явища саме як суспільних відносин. Проаналізовано положення нормативно-правових актів, якими здійснюється правове регулювання цих відносин. Зроблено висновок про те, що відносини, які в сукупності формують систему професійного навчання, а також відносини стажування належать до сфери правового регулювання.

Ключові слова: професійне навчання, система професійного навчання, стажування, відносини професійного навчання.

В статье исследовано профессиональное обучение как объект правового регулирования. Выяснена суть этого явления как общественных отношений. Проанализированы положения нормативно-правовых актов, которыми осуществляется правовое регулирование этих отношений. Сделан вывод о том, что отношения, которые в совокупности формируют систему профессионального обучения, а также отношения стажировки относятся к сфере правового регулирования.

Ключевые слова: профессиональное обучение, система профессионального обучения, стажировка, отношения профессионального обучения.

Yavorska L.B. RELATIONS OF PROFESSIONAL TRAINING AS AN OBJECT OF LEGAL REGULATION

The article researches professional training as an object of legal regulation, clarifies the essence of this phenomenon as public relations. Besides, provisions of normative legal acts, which regulate these relations, are also analyzed. It was concluded that internship and relations which collectively form a system of professional training belong to the sphere of legal regulation.

Key words: professional training, system of professional training, internship, relations of professional training.

Постановка проблеми. Інтеграція системи освіти України в європейський та світовий ринок освітніх послуг зумовила підвищення вимог до рівня професіоналізму та конкурентоспроможності вітчизняних працівників, а отже, питання їх підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації набувають суттєвого значення.

Актуальність дослідження відносин професійного навчання як об'єкта правового регулювання також зумовлена негативними тенденціями, які виникли у сфері професійного навчання в Україні, зокрема відсутністю ефективною державної політики у сфері професійної підготовки працівників з урахуванням галузевої специфіки підприємств; незацікавленістю й фінансовою неспроможністю роботодавців забезпечити професійну підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації своїх працівників, а також недосконалістю нормативної бази й відсутністю спеціального законодавчого акта, який би детально регулював процес професійного навчання в Україні.

Підвищити ефективність професійного навчання можна шляхом удосконалення його нормативно-правового забезпечення, саме тому Україна реформує національне законодавство відповідно до міжнародних стандартів, а саме модернізує систему професійного навчання.

Стан дослідження. Вагомий внесок у дослідження питання відносин професійного навчання свого часу зробили Р.І. Кондратьєв, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, В.Г. Ротань,

Н.Б. Болотіна, Н.М. Хуторян, А.Р. Мацюк, В.С. Венедіктов, Г.І. Чанишева.

Водночас наукою трудового права не достатньо досліджено відносини професійного навчання, зокрема, як різновиду суспільних відносин, а також як об'єкта правового регулювання. Крім того, додаткового аналізу потребують форми, у яких відбувається професійне навчання, що в сукупності складають систему професійного навчання.

Мета публікації полягає у визначенні тих відносин професійного навчання, які є об'єктом правового регулювання, шляхом аналізу законодавчих актів, що регулюють це питання.

Виклад основного матеріалу. Суспільні відносини набувають правового характеру лише у випадку, якщо вони виникають на підставі норм права та їх подальше існування забезпечується правовим регулюванням.

Правове регулювання визначається як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку [7, с. 165]. Отже, суспільні відносини підпадають під вплив правових норм, тобто вони є об'єктом правового регулювання.

Тому перш ніж розглянути відносини професійного навчання як об'єкт правового регулювання, потрібно з'ясувати сутність цього явища саме як суспільних відносин.

Визначення професійного навчання закріплено в Законі України «Про зайнятість населення». Воно визначається як набуття та

вдосконалення професійних знань, умінь і навичок особою відповідно до її покликання та здібностей, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації для професійної діяльності й конкурентоспроможності на ринку праці.

Зрозуміло, що професійне навчання як явище суспільного порядку проявляється ззовні як різновид суспільних відносин, основним учасником яких є особа, яка набуває професійних знань, умінь і навичок для конкурентоспроможності на ринку праці.

Більшість суспільних відносин, що постають у процесі професійного навчання, врегульовані нормами трудового права [8, с. 18]. Однак серед них є й такі, що поки не регулюються законодавством та не мають юридичного значення.

Уже згадуваний Закон України «Про зайнятість населення» передбачає декілька форм, у яких відбувається професійне навчання, що в сукупності складають систему професійного навчання. Зокрема, можна назвати такі:

1) професійне навчання працівників у навчальних закладах та інших установах, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників і фахівців;

2) професійне навчання працівників безпосередньо в роботодавця;

3) професійне навчання безробітних, які шукають роботу й потребують первинної професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації [5].

Що стосується професійного навчання працівників у навчальних закладах та інших установах, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників і фахівців, то Закон України «Про зайнятість населення» надає роботодавцям можливість укласти договори про направлення працівників до навчальних закладів для професійного навчання.

Крім договору між роботодавцем і навчальним закладом, у якому зазначаються деталі навчання, зокрема узгоджена освітня програма та конкретні дисципліни, укладається ще один договір – між роботодавцем і працівником. У цьому договорі закріплюються обов'язки сторін, а також їх відповідальність у разі порушення умов договору.

Як бачимо, основними суб'єктами відносин професійного навчання працівників у навчальних закладах є працівник, роботодавець та освітній заклад, де відбувається таке навчання.

Що стосується відносин професійного навчання, які виникають у зв'язку з професійною підготовкою кадрів безпосередньо на підприємстві, то навчання тут проводиться силами самого роботодавця. З огляду на це організація, яка має у своїй структурі спеціальний освітній підрозділ, проводить навчання безпосередньо на робочому місці під керівництвом майстра чи наставника.

Такі відносини виникають на підставі трудового договору й наказу роботодавця про його навчання безпосередньо на виробництві. Крім того, підставою їх виникнення може бути так званий «учнівський договір», згідно з яким роботодавець зобов'язується організувати навчання за певною спеціальністю та

кваліфікацією, а працівник – опанувати спеціальність.

Регулювання відносин професійного навчання, які виникають безпосередньо на виробництві, здійснюється Положенням «Про професійне навчання працівників на виробництві», затвердженим Наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України 26 березня 2001 р. № 127/151.

Воно передбачає такі види професійного навчання: первинна професійна підготовка робітників; перепідготовка робітників; підвищення кваліфікації робітників; перепідготовка, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування керівників, професіоналів і фахівців. Застосування конкретного виду професійного навчання залежить від кваліфікації працівника та потреб виробництва [2].

Професійне навчання незайнятих громадян провадиться з метою сприяння їхньому працевлаштуванню завдяки отриманню нової професії, підвищенню кваліфікації та можливості на рівних конкурувати на ринку праці.

Професійне навчання безробітних організовується центрами зайнятості на замовлення роботодавця або за їх згодою для само зайнятості, у тому числі в процесі провадження підприємницької діяльності. Воно здійснюється в професійно-технічних і вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах Державної служби зайнятості України, на підприємствах, в установах та організаціях або безпосередньо в роботодавців – замовників кадрів за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [6].

Центри зайнятості співпрацюють із роботодавцями, які залучаються до розробки навчальних планів і програм, надають робочі місця для проходження виробничої практики слухачів, та працевлаштовують колишніх безробітних після завершення професійного навчання.

Наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2013 р. № 318/655 було затверджено Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, яким передбачено, що професійне навчання безробітних організовується на договірних засадах із навчальним закладом (договір про професійне навчання безробітних у навчальному закладі); з безробітним (договір про професійне навчання безробітного); з роботодавцем (договір про організацію професійного навчання безробітних на замовлення роботодавця); з безробітним і роботодавцем (договір про професійне навчання безробітного в роботодавця) [6].

Головним недоліком такої системи професійного навчання безробітних є відсутність гарантії їх працевлаштування, а основною перевагою є те, що особа отримує знання та практичні навички за тією чи іншою спеціальністю, які вже безпосередньо на робочому місці може поглиблювати та вдосконалювати.

Аналіз відносин професійного навчання, що складають систему відносин професійно-

го навчання, свідчить про те, що, незважаючи на деякі відмінності в суб'єктному складі та правовому оформленні, вони спрямовані на досягнення єдиної мети – підвищити рівень компетентності особи через поглиблення раніше набутих і набуття нових професійних знань, умінь, навичок для її конкурентоспроможності на ринку праці.

Ще одним різновидом професійного навчання, яке регулюється трудовим правом, можна вважати стажування.

У Законі України «Про вищу освіту», зокрема, стажування визначається як процес набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань [4].

На законодавчому рівні врегульовано стажування державних службовців, студентів та аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників, осіб, які зареєстрованих як безробітні.

Стажування державних службовців відбувається для того, щоб підвищити рівень їхньої професійної компетентності та набутти практичний досвід. Воно здійснюється в разі потреби, проте не рідше одного разу на три роки. Процедура та зміст стажування регулюється Порядком стажування державних службовців, затвердженим наказом Національного агентства України з питань державної служби від 3 квітня 2012 р. № 61 [3].

Положення «Про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24 січня 2013 року № 48, визначає ціль стажування як формування й закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоретичної підготовки, щодо виконання завдань та обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня, засвоєння вітчизняного й зарубіжного досвіду, формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш високому, якісному рівні в межах певної спеціальності [1].

Стажування безробітних відбувається на замовлення роботодавців за індивідуальною програмою шляхом підвищення кваліфікації. Під час стажування безробітний набуває практичних умінь і навичок для виконання професійних обов'язків за професією або на посаді, на яку він претендує в роботодавця. Стажування цієї категорії осіб регламентується Порядком професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, що був затверджений наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти й науки України від 31 травня 2013 року № 318/655 [6].

Варто наголосити, що, незважаючи на різний правовий статус зазначених категорій осіб, основною метою стажування, як і професійного навчання, є набуття особою нового досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності, а також підви-

щення рівня їхньої професійної кваліфікації. Отже, стажування можна вважати різновидом відносин професійного навчання.

Як бачимо, відносини, які в сукупності формують систему професійного навчання, а також відносини стажування належать до сфери суспільних відносин, яка є об'єктом правового регулювання.

Тому відносинами професійного навчання вважатимуться такі суспільні відносини, які виникають між особою, яка навчається (стажується), і роботодавцем та освітнім закладом, де відбувається навчання з метою вдосконалення професійних знань, умінь і навичок особи для забезпечення їй відповідного рівня професійної кваліфікації й можливості на рівних конкурувати на ринку праці.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що відносини, які в сукупності формують систему професійного навчання, а також відносини стажування належать до сфери суспільних відносин, яка є об'єктом правового регулювання. Крім того, проаналізувавши складові елементи системи професійного навчання, незважаючи на деякі відмінності в суб'єктному складі та правовому оформленні цих відносин, стає очевидним спрямованість їх на досягнення єдиної мети – підвищення рівня компетентності особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13>.
2. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників на виробництві : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26 березня 2001 р. № 127/151 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01>.
3. Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1997 р. № 167 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII (станом на 4 серпня 2015 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI (станом на 10 липня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
6. Про затвердження Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти України від 19 червня 2013 р. № 1029/23561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1029-13>.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : [навчальний посібник] / П.М. Рабінович. – вид. 9-те, зі змінами. – К. : Атіка, 2007. – 188 с.
8. Трудове право України. Академічний курс : [підручник] / [П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, З.Я. Козак та ін.] ; за ред. П.Д. Пилипенка. – 5-те вид., перероб. і доп. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2014. – 552 с.